

Book Review / Nirxnameyê Kîtabî¹

Romanê Remyîş Ser o Nirxnameyêk

Îrfan Akdag, Remyîş, 2024, 232 rûpel, ISBN: 9786257568531

Nurettin BELTEKİN*

Article Type: Book Review // Nirxandina Pirtûkan Received // Hatîn: 16.10.2025 Accepted // Pejirandin: 11.11.2025 Published // Weşandin: 30.11.2025 Pages // Rûpel: 182-185 Citation/Atîf: Beltekin, Nurettin. <i>Romanê Remyîş Ser o Nirxnameyêk</i> , 2025, <i>Kurdiname</i> ,13, r. 182-185	This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC). https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/
---	---

Kilmnus:

“Remyîş” yew romano tarîxî yo. Romanê nuştoxî yo diyin o. Bîyayîşê romanî, remayîşê kirdê ke şîyê Herbê Kirimî yo ke Peter Lerchî tira arêdayîş kerdo û fekê înan ra metnê zazakî nuştê. Roman hetê mûndîşê bîyayene, qadroyê şexsan, ca, wext, perspektîf û vatox, ziwan û sitîl, teknîkê vatişî û roman de tema ra ame nirxnameyene. Nuştoxî bi no romanê xo zazakî yew cografya û kulturo hîra de şuxulnaya.

Çekuyê Kîlîfî: Roman, Zazakî, Remyîş

Abstract

“Remyîş” is a historical novel. The novel is the second work of the writer. The subject of the novel revolves around the Kurds who participated in the Crimean War and Peter Lerch collected materials from them and produced the first written texts in the Zazaki. The novel is analyzed in terms of its plot development, characters, setting, time, perspective and narration, language and style, narrative techniques, and themes. Through this novel, the author engages with a geography and culture that are distinctly Zazaki.

Keywords: Novel, Zazakî, Remyîş

Destpêk

Humarê romanê zazakî goreyê zanayîşan heta serra 2022, vîst ra vîyertibî (Anuk, 2022; Arslanoglu, 2022). Miyanê serranê 2022 û 2025î zî çend hebê bînî zî ameyê weşanayene. Mavajê romanê Newzad Valerî *Demserê Vîrî* 2023, yê Îrfan Akdagî *Serdê Zerrî* 2025 de ameyê weşanayîş. Nê zî mojenê ke nuştîşê romanê zazakî xo rê rayirêk veto û dewam keno. Zazakî de yew wexto derg de hîkayenuştîş zaf reye girewtibi la nika roman zî ey ra tepîya nêmaneno û her roj aver şîno.

¹Use of Artificial Intelligence: No artificial intelligence-based tool or application was used during the preparation of this study.

Ethics Committee Approval: This study does not require ethics committee approval, and the data used were obtained through literature review/published sources.

*Doç. Dr. Ünîversîteya Mardîn Artukluye / Assoc. Prof., Mardin Artuklu University, nurettinbeltekin@artuklu.edu.tr, ORCID: [0009-0006-5893-7711](https://orcid.org/0009-0006-5893-7711)

Heto bîn ra zî romanên ser o nirxnayîş kêr o. Na xebate de nirxnayîşê romanê Îrfan Akdagî *Remayîş* yeno kerdene. Anukî (2022) xebata xo ya *Hetê Awanî û Tematîkî ra Romanê Zazakî de awanîya romanî* sey “mûndîşê bîyayene, qadroyê şexsan, mekan/ca, wext/zeman, perspektîf û vatox, ziwan û sitîl, teknîkê vatişî û roman de tema” hûmareno. Her roman de nê unsurî bi şeklo asaye yan zî nimtikî est ê. Nê unsurî şekil danê romanî.

Romanê *Remayîşî* sey yew romano tarîxî eşkeno bero pêname kerdene. Nuştoxî bîyayîşê tarîxî ser o romanê xo vawito. Ca, kesî, bîyayîş raştiqîn ê la terefê nuştoxî ra newe ra ameyê vatiş. Ney de kamîya nuştoxî zî tesîrê xo ramnena. Nuştox lîsansê xo de tarîx wendo. Coka yew bîyayîş ra hîkayeyêk vetene de waharê hunerî yo. Heto bîn ra lîsanso berz zî kurdîya zazakî ser o kerdo. Bîyayîşê ke vîjneyê zî balkeş ê. O zî semedê tarîxê nuşteki yê kurdîya zazakî, waharê cayo giran o. Nê heme tercîhê nuştoxî yê. Coka nuşteyî kamîya nuştoxî ra anêbiryênê. Seke yeno zanayene reya verîn zazakî terefê rojhelatnasê rusan Peter J. A. Lerch ameyê arêdayene û sey metin ameyê weşanayene.

Nuştox bîyayîşê sereke yê romanî bi nê cumleyan îfade keno; “Serra 1853yî de Herbê Kirimî ameyo verê berî. Dewan ra seba herb xortî gerîyenî esker. Çewlîgî ra zî mintiqaya Sîwonî ra dewa Qasonî ra yew roja payîzî de yewendes xortî semede herbê wirisan û ûsmanîyan gerîyenî esker. Nê ciwanî may, pî, bira, way, cinî, qic û waştîyan peynî de verdênî û kewênî rayîr. No roman nê xortan ra hîkayeya hîrê tenan a.” Her çend bîyayîş no yo zî dormaleyê na hîkaye de sey “şîyayîş, şerkediş, merg, esîrkewtiş, remayîş, zerîkewtiş, resayîş” gelekî bîyayîşê bînî zî est ê.

Na hîkaye seke cor ra ameyê vatene, hîkayeya destpêkerdişê nuştîşê zazakî ya. Nuştox no bîyayîş bi zanayîş tercîh kerdo. Yew bîyayîşo raştiqîn o. Nuştoxî seba hîkaye çimeyanê rus û osmanîyan ser o cigêrayîş kerdo û reyna qasonîyan de zî qal kerdo. Ma xebata Peter Lerchî ra na hîkaye zanê. Seke yeno zanayîş taye kurdê zazayî beşdarê Herbê Kirimî benê, esîr gêrenê. 1856 de Akademîya Qralîyet ya Rusan Lerchî sey cigêrayox şawena bajarê Roslowî. Qampê esîran de nêzdîyê se hebî kurdî benê. Peter Lerch semedê xebata akademîk hîrê aşmî Roslow de mendo û kurdan ra derheqê ziwan, tarîx û kulturê înan ser zanayîşî arêdayê. Lerch tîya de kurdî metnanî folklorî arê dano. 1857 de xebatanê xo weşaneno. Nameyê kitabê ey “Forschungen über die Kurden und die iranischen Nordchaldäer o/Derheqî Kurdan û Keldanîyî Bakûrî yê Îranî de Cigêrayîşî” (Kurij, 2014).

No zanayîş fono peyîn yê romanî de sey virisnî vindeno û eynî wext de fikir û aîdîyetê nuştoxî nawneno. Çunkî no bîyayîş yeno manaya bîyayîşê ziwanê nuşteki yê zazakî. Nuştox di heyacan keno tîmîyan; newerabîyayîşê ziwanê xo û remayîşê qasonîyan. Seke ê remenê û yewna dinyaya newe awan kenê. Xora sereyê romanî de remayîş eşkera yo. Çunkî dewijî bi zor gêrenê binê çekan û mişewreyê înan ra zî fam bena ke qasonîjî vanê “No herb herbê ma nîyo!”. Nuştox tîya de xeta xo ya vînayîşî eşkera keno. Înan ra zî fam beno ke nuştox waharê yew perspektîfo rexnegirane yo.

Semedo ke romanî hîkayeyê dergî yê, wendişê înan zor o. Coka nuştoxî zafane romanê xo beşan ra virazenê. Metnê xo de numerik yan zî bi sernuşteyan beşanê xo yewbînan ra cîya kenê. Bi no qeyde wendiş û famkerdişê romanî asan kenê. Romanê *Remayîşî* zî çend beşan ra yeno pê. Nuştoxî romanê xo bi sernuşteyan binbeş kerdo. Beşê romanê; hewn, zerya, rayîr, herb, esîr, remayîş, Marîna, welat, gaxan û hesir, herîş, dej û veyve. Nê beşî goreyên bîyayîşan ameyê belû kerdene û heme zî gîredayeyê bîyayîşê sereke yê. Bi no qeyde nuştoxî roman bi

şeklo herikbar vawito. Roman zereyê yew cografyaya hîra de û bi yew kardroyo pîl de vîyareno. Hesên, Qasim û Arif, serqehremanê romanî yê la goreyê vurîyayîşê cografya şexsê bînî zî vecîyenê sehne. Nuşttox her ca sey yew sehne vînenê û o ca û kontekst gore vengdano aktorane xo. Hîkaye dewa Qason de dest pêkena. Serqehremanî Hesên, Qasim û Arif ê. Dîyaloganê dewe de muhatabê înan qasonij û eskerî yê. Wexto ke kewene reye, ca bedilyeno beno Darahenî, Çabaxçur, Erzirom, Kirim. Sehne de şexsê bînî zî peyda bene; Serkis, Yaqob, Kîrkor, Zarîf Mustafa Paşa, Yuzbaşî Ferî, Umer Lutfî Paşa. Wexto ke ca beno Gozleve, Bliklava, Roslow nameyî zî bedilyenê bene Ivan Novikovî, Marina ûêb. Sehneyê romanî bi Qason dest pêkeno û bi Qason qedîyeno. Roman yew cografyaya hîra ser de, ca giredano ca û yew daîreyo gilower xêz kenê.

Roman de yew wexto eşkera est o û zeman a xete ser o herîkîyeno. Mavajê dest pêkerdişê romanî serra 1853yî ya û bîyayîşo bîn, no zeman ra dima, sey hebanê rêzile rêz benê; serrî, mewsimî, aşmî, hewteyî û rojî. Her yew zî bi bîyayîşêk roman de cayê xo geno. Sey serra herbî, zimistano xidar, aşma wisarî, rojê esirî û zemanê hucrayî wext û bîyayîş yew xet ser o yê. La heto bîn ra her wext de nuşttox agêyreno cuya Qason, domaniya Hesên, Qasim û Arifî, wextê babî û bawkalê înan, tarîxê ûsmanîyan û heta tarîxê pêxamberan. Roman hem yew xeta zemanî ser o herîkîyeno ke bi remayîş netîce dano hem zî zeman de agêrayîş est o û xorînî dano roman.

Nuşttoxî roman de hem ziwanê nuştekiyo standard hem zî fekê Sarcanî şuxulnayo. Helbet semedê aheng û herikbarîya uslûbe de no yew rîsk o. La metin de no rîsk zaf nêaseno çunkî nuşttoxî zafane bi xo vatiş û hîkayekerdiş tercih kerdo. Ge-ge zî qehremanî bi şeklo tabî dayê qiseykerdene. Metin de xudekî çin a, eqsê ci yew vatişo biaheng û herikbar eşkera yo. No mesele de ziwan de hakîmîyetê nuşttoxî zaf giran a. Nuşttox hem îfade û çekuyanê şarî hem zî çekuyanê neweyan bi hostayî şuxulneno. Mavajê çekuyê sey masîconik, kapê mîlçikan, suruç, welvaş, xemazek û hergueta ke nameyê nebatan ê û ewro zaf nêne zanayîş ca dîyayo ci. Heto bîn ra termînolojîya herbî zî tede ca geno. Nuşttox seba pawitişê çekuyan û averberdişê ziwani ney tercih kerdo.

Vîjnayîşê temayan de nuşttox romanane xo de hîkayeyanê balkeşan vîjneno. Wîna aseno ke nuşttox wazeno bala wendoxan bianco. No mesele bala Arslanogullari (2022) zî anta. O vano nuşttoxî, grubanê bawerîyanê cîya cîyayan ra nimuneyî girewtê romanê xo yê *Ti Tewrê Payîza Şîya* (Akdağ, 2021). No roman de bîyayîşo sereke, zerrîkewtişê Wisif û Asmeyî yanî yew xorto sunnî û yew keynaya elewî yo ke miyanê cematî de zaf nêno asayene. Nuşttox no tercihê xo Remayîş de sey Heseno kird û Marînaya ruse û romanê xo yo Serdê Zerrî (Akdağ, 2021) de zî Serdîn û Talin, yanî yew kirdo musulman û yewa arminî dano dewam kerdene. Wîna aseno ke no seba nuşttoxî beno xotekrarkerdiş.

Romanî ziwanan akenê û yew waro hîra de rasnenê temsîlêk. Remayîş de nuşttox cuya dewe ra heta herb, meseleyanê dîn û bawerîyan ra heta cuya xerîbe ya rusan ca dano ci. No qeyde hetê vatişkî ra ziwan reseno sewîyeya hîna berze. Ziwan wareyê xo yê xozayî ra, Qason, Darahenî û Kirdane ra vecîyeno beno ziwanê Roslowî zî. Semedo ke ziwan eşkeno her ca û cuye vajo, abeno û xo newe ra virazeno. No hete ra roman îmtihanê ziwani yo. Ma eşkenê vacê ke kurdîya zazakî *Remayîş* de yew îmtihano zor dayo. Resaya yewna sewîye.

Çimeyî / References

- Akdag, Î. (2021). *Ti Tewrê Payîza Şîya*. Van: Peywend
- (2024). *Remayîş*. Van: Peywend
- (2024). *Serdê Zerrî*. Van: Peywend
- Anuk, N. (2022). *Hetê Awanî û Tematîkî Ra Romanê Zazakî*. Teza Doktora ya Nêweşanîyaye. Enstîtuya Ziwananê Ganîyan. Unîversîteya Bingolî.
- Aslanoğulları, M. (2022). *Zazaca Teresiye Çemçe, Kılama Pepûgî, Her Çi Beno Sanîke, Sileman, Kılama Şilane, Gula Çemê Pêrre, Moriber, Barkerdena Zerrî, Piltane ve Tî Tewrê Payîza Şîya romanları örneğinde ortak bellek -karşılaştırmalı bir çalışma-*. Teza Doktora ya Nêweşanîyaye. Enstîtuya Ziwananê Ganîyan. Unîversîteya Bingolî.
- Kurij, S. (2014). *Xebatê Peter JA Lerch Derheqî Kurdolojî De*. *Nûbihar Akademî Dergîsî, Cild, 1*, 93-108.
- Valerî, N. (2023). *Demserrê Vîrî*. İstanbul: Avesta

Kunyeyê Kîtabî

Nuştox: Îrfan Akdag
Weşanxane: Peywend
Tarîxê Weşanîyayîşî: 2024
Ziwan: Kurdkîya Zazakî
Rîpel: 232

